

Spectacolul din culise sau a fi director

Într-o mai veche și tragică „comedie fragmentară” a lui Dürrenmatt, intitulată, pare-mi-se, **Ein Engel kommt nach Babylon (Un înger vine la Babilon)**, personajul denumit Polițaiul avea o replică memorabilă: „poliția nu are motive oficiale să se îndoiască de existența Îngerului, ba, dimpotrivă, suspectii sînt tocmai atei, care se îndoiesc de el”...

Ce frumoasă este Tragedia! Dintre toate formele de teatru înșiruite în monologul lui Polonius, e totuși cea mai frumoasă. De aceea, mi se pare că este și va rămîne nemuritoare atîta vreme cît memoriile ei se vor înfrupta din actualitate, ca Făt-Frumos din tristul elixir al vieții fără de moarte. Trist, fiindcă apa letheană, a uitării, nu era în fond decît un banal tranchilizant care acționează asupra efectelor și nu asupra cauzelor tragediei omului. Poate și fiindcă Marx nu se născuse încă, spre a îndruma meditația filozofică înspre acțiunea practică, în scopul **schimbării** condiției umane.

În situația actuală a teatrului românesc, la sfîrșitul acestui an rotund (aniversînd între altele și bicentenarul lui Hegel, din dialectica căruia clasicii filozofiei noastre au extras acel „sîmbure rațional” — teoria lui despre **dezvoltare și schimbare**, despre trecerea schimbărilor cantitative în schimbări calitative etc.) nu ne aflăm mai clarificați asupra dezvoltării sale dialectice, decît eram atunci cînd această revistă („Teatrul” nr. 11, 1969) mi-a făcut onoarea editorialului său despre **A fi actor**, și cînd ne bucuram împreună că: în teatrul contemporan, actorul găsește natural să fie om de cultură, critic, regizor și chiar autor dramatic, tot astfel precum în societatea contemporană i se pare firesc să figureze în nomenclatorul celor mai înalte autorități politice, ca reprezentant al obștii și nu numai al obștii sale strict profesionale.

În definitiv, ce poate însemna „obștea strict profesională” a omului de teatru? În dedicația pe care o oferă tatălui său, odată cu cartea **The Death of Tragedy (Moartea tragediei)** teatrolוגul și criticul literar George Steiner îi extindea foarte just toate limitele, declarînd „că marea artă nu este privilegiul specialistului sau al eruditului, dar că aceia care trăiesc cel mai intens sînt și cei care o iubesc și o înțeleg cel mai mult și mai bine”.

La noi în țară nu s-a dus niciodată lipsă de trăire intensă, iar dragostea de artă intră de 2000 de ani în specificul nostru național. Prin urmare, după orice definiție am lua-o, viața teatrului românesc interesează pe toată lumea. De altminteri, nici nu mai e o chestiune de breaslă, sau de club, ci face parte din problemele cele mai de seamă ale politicii culturale a statului. De aceea, nici tragediile și comediile ei **interne**, mai mici sau mai mari, nu ne pot lăsa indiferenți.



După un an din care n-au lipsit solemnitățile festivaliere, premiile reciproce și atributele distilate (negreșit și câteva succese autentice) se poate constata că oamenii noștri de teatru n-au găsit încă răgazul și puterea de a-și organiza viața Instituției, pe măsura valorii celor mai buni dintre dînșii.

Am intrat în stagiunea noului deceniu handicapați de o criză directorială. Majoritatea teatrelor noastre sînt încă lipsite de o conducere fermă și calificată. Curios fenomen, lipsa forțelor de muncă pe locurile marcate printr-un scaun. Dar fenomenul există, și cu cele mai triste consecințe, uneori tocmai în centre culturale care au cunoscut vremuri mai bune, și nu cu mult înainte.

Dacă în unele teatre conducerea artistică și administrativă e concentrată într-o singură pereche de palme inabile, în alte teatre haosul e dirijat de niște „consilii artistice” ale căror conciliabile miros a orice în afară de artă, și care se prelungesc la „un pahar” interminabil, în incinta sau în afara templului, stricînd, la propriu, vocea actorilor.

Dezordinea producției se înfățișează ochilor profesioniștilor, străini de năravurile locale, la proporțiile parcă ale sabotajului, sau ale unui spectacol înimaginabil altfel decît într-o casă specială, unde fiecare face ce pofteste, sau nu face pur și simplu nimic. Indisciplina și indolența membrilor unei asemenea conduceri e molipsitoare totdeauna și instantaneu; dar mai apare un simptom: morbul face la „artiști” complicații de altă natură, ei devin brusc Gulliveri în țara piticilor, și nimeni nu le mai ajunge la nas. Atunci se întîmplă că lenea și incultura își dau mina cu aroganța și lipsa de cinste profesională, și începe goana după micul cîștig egoist, într-un „climat” de golănie ordinară și delatțiune iresponsabilă, menit să ridice păru-n cap autorităților „de resort”.

În aceste cazuri orice prelegeri despre etică devin la fel de absurde și de ridicole, precum imnurile Armatei Salvării la un spectacol de strip-tease, sau în acele dughene de pseudo-intelectualitate „protestatară”, unde alcoolismul, prostituția și jegul fizic primează.

Tristul nivel intelectual în care se complac multe persoane din colectivele noastre teatrale (patinat, pe-alocurea, de un misticism ieftin, cu talismane, horoscoape, dat în cărți și ghicuit în cafea) se mariază perfect cu o pierdere de timp parcă organizată, irecuperabilă, în suete de bucătărie, mode și menaj. Ceea ce-i mai trist decît orice, e însă contactul cu mahalaua noii generații, mai grăbită și de aceea mai „dură” decît a venerabilelor sale înaintașe, și mai fără perdea. E vorba, poate, repet, de excepții, dar mă tem că numai contrariul lor este excepțional, și nimic nu fac cei mai mulți dintre directorii noștri de teatru pentru ca „cele rele să se spele, cele bune să se adune...” Căci, repet de asemenea, dacă există teatre mari și mici, cu directori mici sau fără directori, avem și teatre mai mari cu directori mai puțin anonimi care se preocupă, din păcate, mai mult de propria lor glorie, decît de a instituției ce li s-a încredințat spre conducere și propășire.

Sînt tentat să acuz critica de specialitate că, în elanul ei actual de revitalizare a teatrului românesc, pierdută uneori în superlative nemeritate, sau în negre judecăți sofisticate, nu se amestecă mai mult în „afacerile interne” ale mișcării noastre teatrale, reeditînd stenic una din muncile de semizeu ale lui Herakles, în rezervațiile Thaliei și ale lui Dionysos, printre melpomenade. (Să fim mai exigenți și cu „însoțitorii” publiciști ai unor turnee teatrale, care nu o dată ne-au dezinformat, lăsîndu-ne să aplaudăm furtunos, pe aeroportul București, trupa foarte puțin aplaudată în străinătate.)

Recent, într-o conversație amicală cu un regizor, talentat și tînăr odinioară, l-am întrebat: pentru ce preferă să pună în scenă o piesă străină cam jumulită, în vederea unui voiaj neinteresant peste hotare, în locul uneia românești, căreia să-i ofere șansa succesului, cu drag și dăruire? Și mi-a răspuns, fără menajament: fiecare cu interesul lui! Eu cred că un bun director are datoria să determine și limitele noțiunii de „interes”, între cel personal și general.

În această atmosferă și în acest mediu, care e soarta rezervată tinereții, noilor promoții de actori și regizori de la I.A.T.C.? Și se ocupă cineva, îndeajuns de consecvent, de „soarta” lor? Am făcut pe tema asta și un colocviu la Piatra Neamț. Un oficial se plîngea că ei „se încadrează foarte greu în viața colectivelor”. Un personaj al lui Victor Ion Popa ar putea să-i replice: „așa o viață!”...

Se pregătește de la o vreme legea teatrelor, și mi se pare că se are în vedere și temeiul „cointeresării materiale” în anumite condiții. Eu continui să cred, ca strămoșii păstori, că banul e ochiul dracului; „elogiul” aurului l-a făcut și Timon al lui Shakespeare, citat mai apoi cu avertisment în „Capitalul”.

De o altfel de cointeresare bănuiesc că are nevoie teatrul nostru, ca să ajute cinstea și geniul creator și să-și scuture de pe frontoane zgura interesului privat și-a bunului plac al nechemajiilor. Estetica și etica socialistă o știu foarte bine, de peste o jumătate de veac; căci teatrul, ca și lumea, e o scenă. Dar ce trist e spectacolul pe care-l mai dăm în culise, cîteodată.

Nu sînt dintre cei ce cred că Îngerul a vestit-o pe Maria, ceea ce nu m-a împiedicat niciodată să admir iconografia strălucită care i-a perpetuat legenda. Presupun că tot mina Lui invizibilă a scris: „numărat, cîntărit, împărțit” pe zidurile sălii în care Balthazar se deda unei năpraznice petreceri. Dar nu văd de ce să nu-l contrazic pe Polițaiul lui Dürrenmatt, rudă bună cu Pristanda, de la care a învățat să respecte secretele patronilor.

Îngerul a mai strigat (în deșert). Și poate că nici nu există. Dați-mi voie să mă îndoiesc, ca trestia gînditoare, crezînd mai departe în oamenii potriviți, sau în omul potrivit, fiindcă de fotolii nu duce lipsă teatrul românesc.



c r o n i c a h i s t r i o n u l u i

STROHSCHNEIDER

Nu știu cum s-o fi numit de-adevăratelea. I se spunea Strohschneider. Și oridecîteori aflu că va veni, noi copiii orașului, intrăm în rezonanță. Apoi, într-o bună zi, în locul sulitei antice sau al stindardului vestitor, apărea deasupra străzii — la înălțimea acoperișurilor — un cablu de sîrmă. În sfîrșit, acrobatul. Niciodată nu se stringea, în centrul Aradului, atîta lume și atîta tăcere.

Strohschneider evolua pe sîrmă, între cer și asfalt, ținînd în mîini bara de echilibru. Umbla pe bicicletă, luș — chipurile — masa, îndrăzneț cîțiva pași ritmici de dans. Făcea, acolo sus, pe firul metalic, cam tot ceea ce își

îngăduie un cetățean onorabil pe stradă sau pe dușumele, sub privirile celorlalți.

Poate că în aceeași zi Strohschneider primise o veste foarte proastă. I murise un prieten sau îl părăsea iubita pentru un dresor. Poate că, pur și simplu, era mahmur. Dar virtuozul, din respect pentru viața sa, nu-și îngăduia nici o neglijență. Cutremurătoare meserie, la care prima greșeală se plătește cu moartea.

Nu știu ce i s-a mai întîmplat acrobatului. Dar îmi reamintesc de el, oridecîteori aud pe cîte un coleg (sau mă aud) spunînd: „astăzi n-am chef, nu sînt în formă, o să joc mai prost, nu moare nimeni”.

Într-adevăr, după spectacol, printre obiectele recuzitei, nu rămîne pe covorul de scenă nici un craniu spart. Dezastrul se consumă fără fracturi. Dar imaginea rară pe care privitorul o avusese despre noi s-a făcut zăndări. Murivăm, așa zicînd, în efigie.

Ion Omescu